

МОТИВАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Обґрунтовано дослідницький підхід та представлено результати психосемантичного дослідження мотивації політичної взаємодії студентської молоді. Соціально-конструкціоністський підхід у соціальній психології обрано як найбільш продуктивний для вивчення мотивації політичної взаємодії. Дискурси, в яких містяться стимули до ототожнення себе із певною групою/ спільнотою, розглядаються як такі, що створюють та підтримують мотивацію до ідентифікації із нею. Привабливість стимулів, наявних у дискурсі, залежить від того, наскільки вони відображають актуальні (або ж актуалізують витіснені) потреби, прагнення та мотиви суб'єкта. Виокремлено п'ять типів мотивації політичної взаємодії, в основі кожного з яких лежить певна комбінація стимулів. Висунуто припущення щодо зумовленості кожного з типів мотивації певним типом спрямованості особистості.

Ключові слова: мотивація політичної взаємодії, ідентичність, дискурс.

Молодь як суб'єкт політичної взаємодії має значний потенціал впливу на перебіг суспільно-політичних процесів. Вивчення чинників, які визначають позиціонування молоддю себе у суспільно-політичному просторі та зумовлюють обрання нею тієї чи іншої ролі у суспільно-політичних процесах, є важливим завданням сучасної політичної психології. У зв'язку із цим постає потреба в дослідженні мотивації суспільно-політичної взаємодії молоді.

Продуктивним у контексті вирішення цього завдання видається звернення до соціально-конструкціоністського підходу у соціальній психології, згідно з яким, мотивацію особистості можна розглядати як соціально сконструйований текст, який має свої особливості та специфічні властивості [1, с.8]. При цьому мотиваційний дискурс розглядається як текст, створений однією особистістю для іншої (інших), який може мотивувати, або, навпаки, демотивувати [там саме, с. 7]. Дискурси, в яких містяться стимули до ототожнення себе із певною групою [4, с. 34] (або символічною спільнотою) створюють та підтримують мотивацію до ідентифікації із нею. Впливовість дискурсу зумовлюється його структурою (що значною мірою визначається логікою автора, прийомами та технологіями, які він використовував), символіко-метафоричним, смисловим та змістовим наповненням. Інтенсивність розповсюдження певного дискурсу, його повторюваність, популярність серед молодіжної аудиторії є вагомими чинниками, що визначають ефективність його впливу на політичну свідомість молоді. Індивіди, в яких немає стійкої системи політичних переконань, або в яких вона знаходиться на етапі становлення є, зазвичай, найбільш схильними засвоювати дискурси доступних їм інформаційних джерел або ж орієнтуватися на домінуючі у суспільній свідомості дискурси [3]. Сутність закладених у дискурс суб'єктних позицій визначає наявний спектр можливих виборів для самоідентифікації. Привабливість цих стимулів залежить від того, наскільки вони відображають актуальні (або ж актуалізують витіснені) потреби, прагнення та мотиви суб'єкта.

Метою статті є аналіз результатів емпіричного дослідження мотивації політичної взаємодії молоді.

При плануванні дослідження та розробці дослідницького інструментарію ми виходили із тези про те, що

мотивація політичної взаємодії з одного боку визначає дискурсивну взаємодію суб'єктів політичної соціалізації, а з іншого – модифікується в процесі такої взаємодії. Ступінь значущості окремих потреб та мотивів політичної взаємодії суб'єктів політичної соціалізації визначається наявністю у дискурсі пропозицій, що їх відображають, та частотою їх представленості. Під пропозицією, вслід за І. В. Жадан, ми розуміємо базову форму репрезентації та одиницю зберігання інформації, що відіграє провідну роль у породженні та інтерпретації дискурсу [1].

Задля вивчення мотиваційних детермінант політичної взаємодії студентської молоді було вирішено: 1) здійснити спробу відтворення психосемантичного простору мотиваційного аспекту політичного дискурсу студентства; 2) виявити комплекси мотивів, які детермінують політичну взаємодію студентської молоді.

У процесі розробки інструментарію дослідження ми спиралися на типологію мотивів політичної взаємодії, яка включає наступні мотиви: *селективні (матеріальні)* мотиви; *орієнтаційні* мотиви; *цільові (ідейні)* мотиви; *соціальні (колективні)* мотиви; *мотиви влади (пов'язані із бажанням впливати, переконувати, перемагати)*; *мотиви досягнення* (в основі яких лежить потреба долати перешкоди та досягати успіхів при вирішенні задач) [5].

У Таблиці 1 представлені індикатори кожного з мотивів у дискурсі.

Таблиця 1

Індикатори мотивів політичної взаємодії у дискурсі

Група мотивів	Індикатори у дискурсі
Селективні (матеріальні) мотиви	Згадування значущості зростання соціального статусу та покращення матеріального становища в результаті долучення до політичної взаємодії.

Орієнтаційні мотиви	Згадування інтересу до політики як сфери діяльності або ж прагнення зорієнтуватися у політичному просторі, бути в курсі політичних подій.
Цільові мотиви	Згадування задоволення від самого акту політичної взаємодії або політичної участі, або ж від дієвого прояву власної позиції, від виконання громадянського обов'язку. Згадування прагнення досягти певних політичних цілей. Висловлення прагнення покращити життя громади або країни. Висловлення схвальної оцінки цінностей певного суб'єкта політичної соціалізації.
Соціальний мотив	Висловлення теплих, дружніх почуттів стосовно інших людей, націй. Висловлення значущості єдності з іншими в процесі політичної взаємодії. Згадування про спільні дії, які передбачають співробітництво, довіру, взаєморозуміння. Висловлення прагнення належати до певної групи. Згадування потреби у прийнятті, прагнення знайти однодумців (або значущості їх наявності), задоволення від відчуття спільності поглядів та позицій.
Мотив влади	Згадування активних та цілеспрямованих дій, які можуть справляти вплив на інших людей, групи, світ в цілому. Висловлення прагнення контролювати, керувати, переконувати, доводити свою точку зору.
Мотив досягнення	Висловлення задоволення від подолання перешкод та досягнення успіху у вирішенні поставлених завдань (або ж відповідного прагнення). Згадування унікальних досягнень.

Для перевірки припущення щодо наявності у дискурсі студентства усіх вищеперахованих мотивів, на *пошуковому* етапі дослідження було проведено опитування студентської молоді (запропонована студентам анкета включала відкриті запитання стосовно чинників, які спонукають молодь долучатися до політичної взаємодії, а також метод моделювання ситуацій). Крім того, студентам було запропоновано написати міні-твір на тему «Я і політика». Вибірку на цьому етапі дослідження склали студенти двох ВУЗів: Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова та Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Всього на цьому етапі дослідження було опитано 80 респондентів.

За результатами контент-аналізу дискурсу студентської молоді було підтверджено припущення щодо представленості кожного з перерахованих мотивів політичної взаємодії у дискурсі студентства. Крім того, було виявлено іще 2 групи стимулів, які зумовлюють долучення молоді до політичної взаємодії: 1) стимули, в основі яких лежить прагнення сприяти безпеці (власній або рідних); 2) стимули, в основі яких лежить потреба у самореалізації. (В нашому дослідженні терміни «стимул» та «мотивація» використовуються як синонімічні для опису тих переваг, які раціональний актор може отримати, і які відповідно мотивують його брати участь у політичній взаємодії).

По кожному з мотивів (стимулів) були відібрані судження, які його відображають. На *основному* етапі дослідження студентам було запропоновано згадати та перерахувати приклади власного долучення до суспільно-політичної взаємодії та оцінити чинники, які спонукали їх до такої взаємодії, позначивши ступінь згоди з кожним із них на шкалі від «1» до «5». Для цього їм пропонувався перелік

відібраних суджень, в якому представлені були усі означені вище групи стимулів.

Вибірку, на основному етапі дослідження склали студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українського католицького університету, Київського університету імені Бориса Грінченка, Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова. Всього було опитано 236 респондентів.

Психосемантичне опитування було проведено з метою визначення факторної структури семантичного простору мотивації політичної взаємодії студентської молоді. Отримані фактори є типами мотивації, які детермінують долучення молоді до політичної взаємодії.

За результатами проведеного факторного аналізу було отримано факторну модель, яка включає п'ять факторів, які разом становлять 65,7% загальної дисперсії.

До першого фактору, який отримав назву **«мотивація особистої відповідальності»** (15,2%), увійшли наступні судження «це є моїм громадянським обов'язком» (7,74), «я прагну використати доступні мені можливості, аби покращити життя громади, міста або країни / досягти іншої політичної цілі» (7,42), «я маю певну позицію щодо конкретної ситуації та прагну дієво проявити її» (6,70), «я прагну зорієнтуватися у суспільно-політичних подіях» (5,38). Можна припустити, що цей фактор відображає інтернальність локусу контролю. Цей фактор представляє собою континуум, на якому можна розподілити індивідів залежно від того, наскільки значущою та мотивуючою для них є громадянська відповідальність, прагнення покращити життя громади (міста, країни) та дієвий прояв власної позиції у вирішенні суспільно-політичних проблем. Отже, смислотвірними чинниками, які визначають цей тип мотивації є почуття громадянського обов'язку та особистої відповідальності, а також зорієнтованість індивіда

на дієве опанування ситуації власного життя Можна очікувати, що саме така мотивація бути типовою для індивідів, схильних найбільш активно долучатися до цілеспрямованої політичної взаємодії, розраховуючи на досягнення певних змін та отримання конкретних результатів.

Другий фактор отримав назву **«соціальна мотивація»** (13,9%). До нього увійшли судження «мені подобається спілкування» (7,43), «мені подобається впливати на інших / мені подобається переконувати та перемагати» (7,38), «я відчуваю спорідненість з моїми однодумцями» (6,71), «це дає мені можливість самореалізуватися» (5,64). Респонденти за цим фактором можуть бути розподілені залежно від їх вмотивованості соціальними, інтеракційними стимулами, мотивом влади, у сукупності із прагненням «самореалізуватися». Ті, хто мають яскраву виражену «соціальну мотивацію», долучаючись до політичної взаємодії, задовольняють, у першу чергу, свої афіліативні потреби. Тож політична взаємодія для них відіграє роль одного з інструментів задоволення цих потреб. Ці самі потреби можуть бути задоволені і шляхом участі в інших формах взаємодії та за рахунок інших видів діяльності, окрім випадків, коли для індивіда значущими є певні стимули, пов'язані із цілями, досягнення яких є можливим саме завдяки суспільно-політичній взаємодії.

Третій фактор, який отримав назву **«мотивація досягнень та задоволення від суспільно-політичної участі»** (13%), утворили наступні судження «мені подобається брати на себе відповідальність за вирішення проблем, що виникають у моїй громаді/районі/місті, та досягати успіхів у цьому» (8,00) та «мені подобається брати участь у справах, пов'язаних з суспільно-політичним життям» (7,92). Отже, в основі цієї мотивації лежить схильність до взяття на себе відповідальності (лідерства) та задоволення від долучення до суспільно-

політичного життя. Припускаємо, що ця мотивація є яскраво вираженою у тих, хто із задоволенням бере на себе лідерські функції у процесі суспільно-політичної взаємодії.

Третій фактор – *«ідеологічна мотивація»* (12%) – утворили судження «мені подобаються ідеї та пропозиції певної партії / суспільного об'єднання / політичного діяча» (8,85) та «мої цінності співпадають з ідеологічними цінностями певної партії / суспільного об'єднання / політичного діяча» (8,57). Отже, за умови домінування цієї мотивації зрозуміло, що саме ідеологічні орієнтації є визначальними спонукальними чинниками, які зумовлюють політичну взаємодію респондента. На «негативному» полюсі цього фактору можуть опинитися ті респонденти, для яких значення співпадіння ідеологічних цінностей інших політичних суб'єктів із власними або є мінімальним або ж у їх досвіді політичної взаємодії остання якраз і була зумовлена протестними реакціями щодо невідповідності набору цінностей, запропонованих певним суб'єктом політичної взаємодії, особистим цінностям респондента.

П'ятий фактор, який отримав назву *«мотивація особистої вигоди»* (11%), утворили судження «мене приваблює політика як ймовірна сфера моєї майбутньої діяльності» (6,92), «це – можливість покращити моє матеріальне становище, просунутись у кар'єрі чи розширити коло «корисних» зв'язків» (6,91), «це важливо для моєї безпеки та безпеки моїх близьких» (6,59). Ця мотивація відображає прагнення індивіда за рахунок політичної взаємодії задовольнити матеріальні потреби, або ж потребу у безпеці (власній чи рідних). Цей фактор розподіляє респондентів за ступеню значущості для них прагматичної мотивації, як чинника, що зумовлює їх долучення до політичної взаємодії.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження було виявлено п'ять типів мотивації політичної взаємодії

студентської молоді, в основі яких лежать п'ять комбінацій мотивів політичної взаємодії. Ці п'ять факторів структурують раціональну складову психосемантичного простору мотиваційного аспекту політичного дискурсу студентської молоді. Кожен із типів репрезентує певну спрямованість особистості, в основі якої лежить відповідна комбінація смислів значущих для особистості. В реальності наявні комбінації типів мотивації із переважанням одного або декількох типів. Тобто, кожен з респондентів знаходиться в полі дії зазвичай декількох факторів. Мотиваційні та ціннісні складові дискурсу визначають його вплив на суб'єктів, політична взаємодія яких детермінована різними типами мотивації. Навпаки, кожен із «носіїв» певного типу мотивації, схильний продукувати дискурс, який, за нашим припущенням, може якісно відрізнитися від дискурсу, спродукованого іншими. Перспективним видається вивчення особливостей дискурсу «носіїв» різних типів мотивації політичної взаємодії. У наступних роботах планується виклад результатів дослідження зумовленості політичної самоідентифікації молоді її мотивацією політичної взаємодії.

Література

1. Жадан І.В. Ціннісна компонента в політичній картині світу молоді: модель емпіричного дослідження / І.В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей/ НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; [ред. рада : М. М.Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.] – К.: Міленіум, 2013. – Вип. 32 (35). – С. 197–207.
2. Климчук В. А. Дискурс социального конструкционизма в современной зарубежной психологии мотивации / В. А. Климчук // Вопросы психологии : научный журнал/

Российская Академия образования : Вопросы психологии, 2014. – № 2. – С.143–151.

3. Плющ А.Н. Об информационном влиянии политических субъектов на электорат / А.Н. Плющ // Социологические исследования. – № 1. – Январь 2010. – С. 77–86.
4. Русакова О.Ф. Политическая дискурсология: предметное поле, теоретические подходы и структурная модель политического дискурса / О.Ф. Русакова, Д.А. Максимов // ПОЛИС. – 2006. – № 4. – С. 26–42
5. Сидоркіна М.Ю. Мотивація політичної взаємодії : спроба типологізації // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей/ НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; [ред. рада : М. М.Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.] – К.: Міленіум, 2012. – Вип. 30 (33). – С. 229–241.

Обоснован исследовательский подход и представлены результаты психосемантического исследования мотивации политического взаимодействия студенческой молодежи. Социально-конструкционистский подход в социальной психологии выбран как наиболее продуктивный для изучения мотивации политического взаимодействия. Дискурсы, в которых содержатся стимулы к отождествлению себя с определенной группой/ сообществом, рассматриваются как создающие и поддерживающие мотивацию к идентификации с ней. Привлекательность стимулов, имеющихся в дискурсе, зависит от того, насколько они отражают актуальные (или актуализируют вытеснены) потребности, стремления и мотивы субъекта. Выделены пять типов мотивации политического взаимодействия, в основе каждого из которых лежит определенная комбинация стимулов. Выдвинуто предположение о предопределенности каждого из типов мотивации определенным типом направленности личности.

Ключевые слова: мотивация политического взаимодействия, идентичность, дискурс.

Research approach is substantiated and results of students' motivation of political interaction research are presented. Social constructionism approach in social psychology is chosen as the most productive for the study of motivation of political interaction. Discourse containing incentives for identification with a certain group/community is considered as creating and supporting motivation to identify with this group/community. The attractiveness of the incentives presented in the discourse depends on how they reflect the actual (or actualize suppressed) subject's needs, aspirations and motives. Five types of motivation of political interaction are determined, each of which is based on a combination of incentives. It is speculated that each type of motivation is determined by personality orientation type.

Keywords: motivation of political interaction, identity, discourse.